

Pregledni članak
329(4).3:28
329(497.5).3:28

Načela demokrišćanstva

ANDELKO MILARDOVIĆ*

Sažetak

Autor naznačuje kontekst nastanka i razvoja demokrišćanskih stranaka u Evropi i analizira osnovna načela kršćanskoga socijalnog i političkog nauka na kojima se temelji njihovo djelovanje. Najvažnija su među tim načelima uvažavanje čovjeka kao osobe i poštivanje njezina dostojanstva, solidarnost, subsidiarnost, participacija, sveopća namjena dobara kao i obveza javne vlasti da skrbi za zajedničko dobro. Autor daje pregled važnijih programskih dokumenata međunarodne asocijacije demokrišćanskih stranaka kao i programskih dokumenata dvaju njemačkih demokrišćanskih stranaka. Na kraju ispituje programsku usmjerenja dvaju hrvatskih stranaka koje pretendiraju na demokrišćanski profil, Hrvatske kršćansko demokratske unije i Hrvatske demokratske zajednice te zaključuje da u Hrvatskoj ne postoje socijalne i političke pretpostavke za zbiljsku artikulaciju demokrišćanskih stranaka.

1. *Crtica o povijesti demokrišćanstva u Europi*

Oblikovanjem crkveno socijalne doktrine sredinom devetnaestog stoljeća javile su se demokrišćanske i narodne stranke. U većini europskih zemalja tijekom 19. i 20. stoljeća bilo je više zastupnika demokrišćanske ideje. Njezini promicatelji u Francuskoj bijahu René de Chateaubriand, Grof Montalambert, Mar Sagnier, Robert Schuman; u Njemačkoj — Joseph von Görres, Ernst Ludwig von Gerlach, W. Emmanuel von Ketteler, Konrad Adenauer, Josef Müller; u Luxemburgu — Emile Reuter, Joseph Bech; Belgiji — Pierre de Decker, Charles Graf Broqueville, Paul van Zeeland, Theo Lefèvre; Nizozemskoj — Groen van Prinsterer, Abraham Kuiper, Luis Joseph, Maria Bell; Irskoj — Daniel O'Connell, Arthur Griffith, Desmond Fitzgerald; Italiji — Don Luigi Sturzo, Alcide de Gasperi, Mario Scelba, Mariano Rumor.

Prvi kongres demokrišćanskih i narodnih stranaka održan je u Kölnu 1932. Na kongresu su sudjelovale Austrijska narodna stranka, Kršćanska radnička stranka Belgije, Demokratska stranka Poljske, Narodna stranka Čehoslovačke, Demokratsko kršćanska stranka Španjolske, Narodna stranka Slovenije, Katolička stranka Nizozemske, Demokratska stranka Luxemburga,

* *Andelko Milardović*, doktor političkih znanosti, viši znanstveni suradnik Instituta za migracije u Zagrebu.

¹Usp. *Zur Geschichte der christlich-demokratischen Bewegung in Europa*, Melle Verlag Ernst Knoth, 1990., str. 31.

Demokrićanska narodna stranka Francuske i Narodna stranka Italije. Na kongresu je poduprta suradnja europskih nacija.

Jedan od mozgova europskog demokrićanstva, ujedno i utemeljitelj talijanskih demokrićana *Alcide de Gasperi*, iznio je 1943. temeljna razmišljanja kršćanskih demokrata. Gasperi se založio za zaštitu slobode svake ljudske osobe i svih državljanjskih sloboda. Politićka sloboda je, po njemu, pretpostavka zaštite ljudskih osoba. Predstavnićka demokracija zasniava se na općem izbornom pravu. Parlament je najviše zastupnićko i zakonodavno tijelo politićke vlasti. Država, tj. njezini dijelovi moraju biti decentralizirani. Kod Gasperija u punom obliku izranja načelo *politićke supsidijarnosti*, kao jedno od temeljnih načela u socijalnim dokumentima Crkve. On govori o jamstvu slobode uređenja regija, slobodnom organiziranju lokalnih interesa, načelu decentralizacije državnih djelatnosti. Istiće stabilnost poredaka zasnovanih na moralu. Zagovara zaštitu obitelji, kršćanski odgoj nove generacije, kršćansku klicu u ukupnom društvenom životu, zaštitu ljudskog dostojanstva. Po Gasperiju su kategorije socijalne pravедnosti osiguranje rada i vlasništva, otklanjanje nezaposlenosti, socijalno osiguranje, reforme u gospodarstvu, itd.

Poslije drugog svjetskog rata u europskim su zemljama obnovljene demokrićanske i narodne stranke. Godine 1947. utemeljena je međunarodna demokrićanska organizacija *Nouvelles Equipes Internationales (NEI)*, koja je 1965. prerasla je u *Europsku uniju kršćanskih demokrata (EUCD)*. Ciljevi NEI-a istaknuti su u programskom dokumentu iz 1949. Dva su temeljna cilja: stvaranje europske Unije i udruživanje ljudi u stranke demokrićanske usmjerbe. Od 1947.—1989., održana su 23 kongresa NEI/EUCD. Raspravljalo se o duhovnim temeljima i politićkim akcijama demokrićanstva, socijalnoj politici, kršćanskoj demokraciji u kontekstu napretka u slobodi i solidarnosti, ljudskim pravima, itd. Kao članice EUCD spominju se CDU, CSU, Austrijska narodna stranka, Kršćanska narodna stranka (Belgija), Partido Nacionalista Vasco, Unido Democratia de Catalunya (Španjolska), Centre des Democraties sociaux (Francuska), Democrazia Cristiana (Italija), Partit Nazzjonalista (Malta), Centro Democratico y Social (Portugal), Partito Democratico Christiano Sanmarinese (San Marino), Kristen Demokratisk Samling (Švedska), Christlich demokratische Volkspartei (Švicarska).

Padom komunizma porastao je broj demokrićanskih i narodnih stranaka, ili stranaka što prihvaćaju temeljne vrijednosti socijalnih dokumenata Crkve. U Republici Hrvatskoj kao stranke demokrićanske i narodne orijentacije deklariraju se HKDU, HDZ, KNS, Kršćanski demokrići Medimurja, te još neke stranke regionalistićke provenijencije.

2. Načela crkveno socijalnog nauka

Interpretacija načela i vrijednosti u programima europskih i hrvatskih demokrišćanskih i narodnih stranaka bila bi nedostatna bez podastiranja sastavnica crkveno socijalnog nauka. Genezu nauka moguće je pratiti kroz socijalne dokumente Katoličke crkve.² Ishodišta su enciklike od *Rerum novarum* (15. 5. 1891.) do najnovijih enciklikâ, koje se u stogodišnjem kontinuitetu nadahnjuju duhom "*Rerum novarum*". Uzimajući u obzir sve novonastale promjene u suvremenom svijetu, naša interpretacija uglavnom će se kretati zadanim koordinatama socijalnih dokumenata Katoličke crkve od 1891. do 1991. Takav dokumentaristički pristup omogućuje temeljit uvid u *narav, sastavnice, načela i metodologiju socijalnog nauka* katoličke crkve. Posebice u slučaju propitivanja politološkog aspekta katoličkog socijalnog nauka, usmjerenog raščlambi političkih ideja. *Narav i bit* već rečenog nauka izvedena je iz evanđeoskih poruka i moralnih zasada Crkve, s vremenom tumačenih i primjenjivanih u kontekstu realnih ili zadanih društvenih prilika u novijoj povijesti Europe.

Teologija, filozofija i društvene znanosti sudjeluju u *oblikovanju* socijalnog nauka.³ Njezini su izvori Sveto pismo, naučavanje otaca i velikih bogoslova.

U središtu ovog naukovanja je *čovjek-osoba* i njegovo dostojanstvo. Čovjek je posvema "određeni subjekt, temeljna zbilja kršćanske antropologije"⁴. Socijalni nauk Crkve ima *teorijsku, povijesnu i praktičnu dimenziju*. Stoga se u *Dokumentima* govori o *trodimenzionalnosti* socijalnog nauka. Teorijska dimenzija iznijeta je u crkvenim dokumentima. Povijesna u primjeni načela na konkretno društvo tijekom povijesti. Praktična na operacionalizaciju i primjenu načela nauka u svakodnevnom životu. Metoda socijalnog nauka temelji se na *videnju, prosudbi i djelovanju*.

Crkveno socijalni nauk počiva na nekoliko načela. *Prvo fundamentalno načelo* je konkretna *ljudska osoba i njezino dostojanstvo*. "Dostojanstvo osobe temelji se na činjenici da je stvorena na Božju sliku i priliku te uzdignuta na nadnaravnu svrhu koja nadilazi, transcendirâ, zemaljski život. Zato je čovjek, kao razumno i slobodno biće, kao subjekt prava i dužnosti, prvo načelo i, može se reći, srce i duša socijalnog naučavanja crkve".⁵ Čovjek-osoba je i temelj svake društvenosti. Svih društvenih ustanova. U tom smislu važno je načelo povezanosti osoba — društvo. Čovjek-osoba očituje se u obitelji. Obitelj je tip primarne društvenosti, zajednice u kojoj vrijedi zakon međusobnog pomaganja, skrbi za potomstvo te starije i onemoćale osobe. Dostojanstvo ljudske osobe, i obitelji može

²*Socijalni dokumenti crkve. Sto godina katoličkog socijalnog nauka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1991., Papa Ivan Pavao II., *Sto godina, Centesimus annus*, Enciklika, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.

³Usp. *Socijalni dokumenti Crkve*, str. 628.

⁴Isto, str. 628.

⁵Isto, str. 647.

se zaštititi samo zajamčenim *ljudskim pravima*: "Ljudska prava po svojoj unutrašnjoj logici proistječu iz sama dostojanstva ljudske osobe".

Kao *drugo fundamentalno načelo* crkveno-socijalnog nauka spominje se *solidarnost* (uzajamništvo). Tumači se kao kršćanska krepost naspram čisto *liberalistički shvaćenoga egoističnog individualizma*.

Treće načelo crkveno-socijalnog nauka je *supsidijarnost*, kao sastavni dio solidarnosti. Pod *supsidijarnošću* smatra se da se "društvo višega reda ne smije miješati u nutarnji život nižega reda lišavajući ga njegovih nadležnosti, nego mu mora, naprotiv, pomagati u slučaju nužde te mu pomoći da uskladi svoje djelovanje s djelovanjem drugih društvenih komponenata u vidu zajedničkog dobra".

Četvrto načelo crkveno-socijalnog nauka je *sudionništvo ili participacija*. Sudionništvo podrazumijeva pravo čovjeka kao osobe na sudjelovanje u svekolikom društvenom razvoju, kao pretpostavci suživota ljudi. *Sveopća namjena dobara peto je načelo*, koje kaže da su "zemaljska dobra namijenjena svim ljudima kako bi zadovoljili svoje pravo na život u skladu s dostojanstvom osobe i potrebama obitelji".

Šesto načelo, i ujedno središnje, u ovoj politologijskoj raščlambi crkveno-socijalnog nauka je *načelo zajedničkog dobra*, pod kojim se podrazumijeva "sveukupnost onih društvenih uvjeta koji ljudskim bićima dopuštaju i pospješuju cjelovit razvoj njihove osobnosti".

Država i javna vlast moraju skrbiti za zajedničko dobro. Država je pripomoćna služba, ustanova, u čovjekovoj službi. Ona se ne smije bezrazložno uplitati u život čovjeka, osobe i obitelji. Tek ako su osoba i obitelj u nepriličnoj situaciji, "državna vlast opravdano posreduje, jer su pojedine obitelji dio države".⁶

Državni upravljači moraju djelovati tako da im cilj bude "blagostanje zajednice i pojedinaca".⁷ Stvarati uvjete sreće i blagostanja. Što unapređuje sreću i dobrobit države? Enciklika *Rerum novarum*: "A sreću i dobrobit države unapređuju ponajprije: čudoređe, dobro uređen obiteljski život, održavanje vjere i pravednosti, umjereno nametnuti te pravedno podijeljeni javni tereti, napredak industrije i trgovine, napredno poljodjelstvo i drugo slično tome".⁸ Svrha države je, dakle, skrb za zajedničko i opće dobro. Ona mora brinuti za sve društvene slojeve, staleže. Posebice radnike. Jamčiti svim društvenim slojevima slobodu djelovanja.

⁶Isto, str. 648.

⁷*Centesimus annus*, str. 57/58.

⁸*Socijalni dokumenti Crkve*, str. 653.

⁹Isto, str. 651.

¹⁰Isto, str. 6.

¹¹Isto, str. 6.

¹²Isto, str. 16.

Enciklika *Rerum novarum* nastala je 1891. u vrijeme naglašenoga liberalizma. Papa Pio XI. u *Quadragesimo anno* (15. 5. 1931.), enciklici upućenoj katoličkom svijetu, povodom četrdesete obljetnice *Rerum novarum*: "Što se tiče građanske vlasti, Lav XIII, smionio prekoračivši granice što ih je postavio liberalizam, neustrašivo uči da nju ne valja smatrati samo čuvaricom prava i pravnog reda, nego da se ona više mora svom snagom truditi da općenito pomaže cjelokupnim zakonodavstvom i političkim ustanovama, da iz samog ustrojstva i državne uprave cvjeta blagostanje zajednice i pojedinaca".¹³ Državna vlast zaštitnica je zajednice i svih njezinih pojedinih dijelova, posebice njezinih najslabijih i najsiromašnijih članova. Država, vlast, treba biti odmjerena u dopuštanju korištenja privatnog vlasništva, vodeći računa o interesima općega dobra.

Enciklika "Quadragesimo anno" (15. 5. 1931.) podupire jedno od temeljnih načela crkveno socijalnog nauka, načelo *supsidijarnosti*. Poslove koje mogu obaviti pojedinci na nižoj ljestvici društvene hijerarhije, ne smiju se prepustiti "većemu društvu", kada ih mogu obavljati niže zajednice. Bit načela *supsidijarnosti* je hijerarhijski društveni red koji državi omogućuje autoritet. Ovdje se misli na tradicionalni tip vlasti, na božanskim predodžbama.

Unatoč tradicionalnom tipu vlasti Pio XII. u Radio poruci, upućenoj cijelom svijetu, na badnjak 24. prosinca 1944. u jeku totalitarnih diktatura, podupire *demokraciju*, kritizirajući diktaturu. Što mora imati demokratska država? Iznad svega ograničenu autoritarnu vlast. Nasuprot demokraciji, diktatura je vlast s *neograničenim* autoritetom, ili kako Papa Pio XII. kaže, "državni apsolutizam". Ljudi ni u kojem slučaju ne smiju odbaciti svaku ovisnost o državnom autoritetu zbog povezanosti. Pio XII.: "Budući da su osoba, država i javna vlast sa svojim odnosnim pravima ustanovljene na istoj osnovi, tako su tijesno povezane da zajedno stoje ili padaju".¹⁴ Neki apsolutni red stvari mora postojati. Njegov izvor je u Bogu. Pio XII.: "A budući da u svjetlu razuma, a naročito kršćanske vjere, taj apsolutni red može imati izvor u osobnom Bogu, Našem Stvoritelju, dostojanstvo čovjeka je dostojanstvo Božje slike, dostojanstvo države je dostojanstvo moralne zajednice koju je Bog htio, a dostojanstvo političkog autoriteta dostojanstvo je njegova udjela u Božjem autoritetu. Svaki oblik države mora voditi brigu o toj tijesnoj i neraskidivoj vezi: a ponajviše — demokracija".¹⁵ Smisao je demokracije dostojanstvo čovjeka, sloboda i "poziv na božansko sinovstvo". U Enciklici *Mater et Magistra* (15. 5. 1961.) Papa Ivan XIII. kaže da je država "pripomoćna služba" koja podupire privatnu inicijativu, dok je "čovjek pojedinac nužno temelj, uzrok i cilj svih društvenih ustanova, čovjek ukoliko je po naravi društveno biće uzdignuto u nadnaravni red".¹⁶

Ova misao potvrđena je u Enciklici *Pacem in terris* (11. 4. 1963.). Ako je čovjek osoba uzrok i temelj svih društvenih ustanova uključujući i

¹³Isto, str. 37.

¹⁴Isto, str. 96.

¹⁵Isto, str. 96.

¹⁶Isto, str. 153.

državu, kao političku ustanovu, osoba mora uživati sva prava koja joj jamči država. Država treba počivati na zakonima (pravna država). Zakoni osiguravaju opće dobro i dostojanstvo ljudske osobe. Enciklika *Pacem in terris* naglašava načelo supsidijarnosti.

Na Drugom vatikanskom saboru (7. 12. 1965.) potvrđena su temeljna načela katoličkog socijalnog nauka, uz potporu demokratskom poretku tj. takvom u “kojem će biti bolje zaštićena prava ljudske osobe u javnom životu, kao što su prava slobodnog sastajanja i udruživanja, pravo na izražavanje vlastitih mišljenja te pravo na privatno i javno ispovijedanje vjere”.¹⁷ Nadalje se kaže da politička zajednica postoji radi “općeg dobra”. Povezujuća sila svake političke zajednice je vlast u ulozi općeg dobra. Smatra se nehumanim ako “politička vlast zauzima totalitarne ili diktatorske oblike koji vrijeđaju prava osobe ili društvenih skupina”.

Enciklika o razvitku naroda (*Populorum Progressio*) od 26. 3. 1967. kaže da državna vlast mora posredovati u sukobu između “stečenih privatnih prava i iskonskih potreba zajednice”. Politička vlast ne smije podupirati pojedinačne probitke, već mora voditi računa o dobru sviju članova zajednice. A što se, pak, politike, u crkvenoj socijalnoj doktrini, tiče, ona se shvaća kao *djelatnost kršćanskog zalaganja radi službe drugima*. Društvo strukturirano po načelima crkveno-socijalnog nauka ima organski ustroj. Obilježja takvog ustroja su unutrašnja *dinamika svih članova, razum i sloboda osoba*, posebna društva, organska povezanost nižih organizacijskih jedinica (osoba, obitelji, zajednica, društvo, država), načelo supsidijarnosti i organske solidarnosti.

2.1. Odnos prema drugim političkim doktrinama i ideologijama

U socijalnim dokumentima Crkve odbacuje se socijalistička doktrina: “Socijalističko rješenje je štetno za samo društvo”. Zatim se odbacuje socijalističko načelo o “zajedničkim dobrima”. To načelo se “protivi naravnim pravima pojedinca, iskrivljuje dužnost države i muti opći mir”.¹⁸ Ne prihvaća se marksistička ideologija ateističkog materijalizma, dijalektika nasilja i gušenja osobne slobode u totalitarnoj kolektivnosti. Osim toga, u ranim crkveno-socijalnim dokumentima prepoznatljiva je kritika neobuzdanog liberalizma, koji osobnu slobodu *stavlja iznad svega*, ističe načelo vlastitih probitaka. Isključuje solidarnost. Crkveno-socijalna doktrina ne šteti nacionalizam: “Nacionalizam izolira narode radeći protiv njihova istinskog dobra, i bio bi osobito opasan ondje gdje krhkost nacionalnih ekonomija zahtijeva objedinjavanje napora, finansijskih sredstava i znanja da bi se ostvarili programi razvoja i povećala trgovinska i kulturna razmjena”.¹⁹ A što se političkih poredaka tiče, socijalni dokumenti Crkve odbacuju totalitarizam, diktaturu, preferirajući demokraciju na kršćanskim načelima.

¹⁷Isto, str. 265.

¹⁸Isto, str. 7.

¹⁹Isto, str. 337.

3. Temeljna načela u programima europskih demokršćanskih i narodnih stranaka

Nadasve je nužno usporediti programe europskih demokršćanskih i narodnih stranaka s dokumentima i doktrinama Crkve, odnosno pokazati sukladnost ili odstupanje programa od doktrine. Kao primjer usporedbe navodim *Manifest kršćanskih demokrata Europe* (Pariz, 21. 2. 1976.). Prema *Manifestu*, društvo i država utemeljeni su na kršćanskim načelima. Čovjek je shvaćen kao osoba (personalizam). Istaknuto je dostojanstvo osobe. Osim toga, spominje se načelo solidarnosti, a u temeljnim načelima kršćanskih demokrata Europe navode se partnerstvo i pluralističko društvo, sloboda, jednake prilike, socijalna pravda, djelatna solidarnost, primjena demokratskih metoda djelovanja, osobna odgovornost, borba protiv totalitarizma, demokratske ustanove, materijalistička kultura.

U političkom programu *narodnih stranaka Europe* (program za Europu) iz 1976. u odjeljku "Čovjek i društvo" nabrajaju se ove kategorije: čovjek kao osoba, društvo kao zajednica, pravednost, solidarnost, duhovni i kulturni pluralizam, odgovornost pred Bogom i ljudima, sloboda protiv jednakosti. Na koji način europske narodne stranke shvaćaju pluralističku demokraciju? Pluralistička demokracija kao oblik vladavine, utemeljen na volji građana, izraženoj na izborima i predstavljenoj u parlamentu. Kakva je uloga države? Država mora odgovarati potrebama i interesima građana. Ona je ovdje, dakle, shvaćena kao ustanova u službi općeg dobra. Što se gospodarskog sustava tiče, ponajprije se polazi od kategorije rada pa se u tom smislu "narodnjaci" zalažu za mogućnost rada svima. Podupiru socijalno tržišno gospodarstvo, sposobnost učinka, slobodnu inicijativu, natjecanje na tržištu, solidarnost i socijalno partnerstvo. U *Temeljnog programu narodnih stranaka Europe* (Atena, 11.–13. studenog 1992.) zapisane su ove vrijednosti i načela: Čovjek je subjekt, a ne objekt povijesti, svaka osoba mora biti slobodna. Sloboda podrazumijeva slobodu posjedovanja. Onaj tko posjeduje nešto mora računati na solidarnost, uzajamnost i socijalnu pravdu. Poradi suzbijanja monopola državne vlasti istaknuto je načelo supsidijarnosti. Zatim, participacije ili sudionitva građana u područjima industrijske i političke demokracije. Supsidijarnost i participacija suprotstavljaju se totalitarizmu. Borba protiv totalitarizma konstanta je demokršćanskih i narodnih stranaka Europe. Za kakvu se Europu zalažu narodne stranke? Za federalnu Europu, demokratsku i učinkovitu, sa socijalno tržišnim gospodarstvom i ekološkim načinom gospodarenja. Za Europu otvorenih granica, Europu otvorenu svijetu, i Europsku zajednicu koja prerasta Europsku Uniju.

Kao primjer stranaka narodne i demokršćanske provenijencije u nekoj zemlji valja uzeti *Program Kršćansko demokratske Unije Njemačke* iz 1978. i *Nacrt temeljnog programa CSU 1993*. Iz Programa Kršćansko demokratske unije valja izdvojiti pojmove/načela, vrijednosti u skladu s doktrinom. CDU se određuje najprije kao *narodna stranka*, zatim socijalna, liberalna i konzervativna. U polazištu programa je čovjek i njegovo dostojanstvo, odgovornost pred Bogom. Kao načela i vrijednosti ističu se sloboda osobe, solidarnost, supsidijarnost, razvoj osobe kroz obitelj, rad kao temeljna ljudska vrijednost, socijalno tržišno gospodarstvo, demokratska i pravna država, itd.

U Nacrtu temeljnog programa, Kršćansko socijalna unija (CSU 1993.) određena je kao narodna stranka u službi svih društvenih slojeva, koja promiče politiku kršćanske odgovornosti, utemeljenu na kršćanskim vrijednostima. Polazište društva je *obitelj*. Kroz obitelj se očituje osoba. Srednji sloj je nositelj društva. Ističe se načelo socijalne sigurnosti pojedinca i obitelji. Država mora biti pravna i demokratska. Na ovih nekoliko primjera mogu se uz razlike, pokazati nazočnost načela i vrijednosti katoličkog i kršćansko-socijalnog nauka u programima europskih demokracijskih i narodnih stranaka.

*Rezultati izbora za njemački parlament (Bundestag) 1949.—1987.
(pozicija CDU/CSU)*

Rezultati izbora u postocima

Godina izbora	Udio	CDU/CSU	SPD	FDP	Zeleni	Ostale
1949.	78.5	31.0	29.2	11.9		27.9
1953.	86.0	45.2	28.8	9.5		16.5
1957.	87.8	50.2	31.8	7.7		10.3
1961.	87.7	45.4	36.2	12.8		5.6
1965.	86.8	47.6	39.3	9.5		3.6
1969.	86.7	46.1	42.7	5.8		5.4
1972.	91.1	44.9	45.8	8.4		0.9
1976.	90.7	48.6	42.6	7.9		0.9
1980.	88.6	44.5	42.9	10.6		0.4
1983.	89.1	48.8	38.2	7.0	5.6	0.4
1987.	84.3	44.3	37.0	9.1	8.3	1.3

Izvor: *Informationen zur politischen Bildung 207 (Pregled prema Statističkom godišnjaku Njemačke)*

Podjela mandata u njemačkom parlamentu 1947.—1987.

Godina izbora	CDU	CSU	SPD	FDP	Zeleni	Ostale
1949.	115	24	131	52		80
1953.	191	52	151	48		45
1957.	215	55	169	41		17
1961.	192	50	190	67		
1965.	196	49	202	49		
1969.	193	49	224	30		
1972.	117	48	230	41		
1976.	190	53	214	39		
1980.	185	52	228	54		
1983.	202	53	220	35	28	
1987.	185	49	193	48	44	

Izvor: *Informationen zur politischen Bildung 207 (Pregled prema Statističkom godišnjaku Njemačke)*

4. Temeljna načela demokracije u programima hrvatskih političkih stranaka

Uspostavljanjem višestranačja u Republici Hrvatskoj pojavilo se nekoliko stranaka na tragu europskog demokracije. Za razliku od europskog iskustva, hrvatske političke stranke nemaju tako dugu tradiciju i povijest.

Ulaskom Hrvatske demokratske stranke (HDS) i Hrvatske kršćansko demokratske stranke (HKDS) u Uniju, stvorena je Hrvatska kršćansko demokratska unija (HKDU). Svakako je najbliža crkveno-socijalnoj doktrini i programima europskih demokracijskih stranaka. Po svojem određenju HKDU je "politička organizacija koja demokracijskim sredstvima povezuje sve ljude u javnom i političkom djelovanju, prihvaćajući osnovne općeljudske vrijednosti i povezuje ih s kršćanskim svjetonazorom i ethosom. Cilj HKDU-a je ostvarenje duhovnog i materijalnog blagostanja za pojedinca i društvo" (iz Programa HKDU-a, 1992.). HKDU polazi od čovjeka osobe, koji je apsolutna vrijednost, zatim od kršćanskog poimanja vrijednosti i ljudskog života, prava na osobnu slobodu, nedodirljivost i dostojanstvo, odgovornost ljudi pred Bogom. Značajna mjesta u Programu zauzimaju načela *solidarnosti i supsidijarnosti*, pravednosti, demokracije, kršćanskog nauka Katoličke crkve, poticanja višeg moralnog standarda društva. Kao specifična mjesta Programa navode se obitelj, socijalna politika, ekološko socijalno tržišno gospodarstvo, itd.

Na Drugom općem saboru vladajuća Hrvatska demokratska zajednica najavila je svoju demokracijsku orijentaciju. U *Prijedlogu programa HDZ* (Zagreb, listopad 1993. godine), u *deset istaknutih načela* pokušava se naznačiti *demokracijsko usmjerenje*. U *načelima* je stranka određena kao *narodna stranka širokih društvenih slojeva hrvatskog naroda*, koja gradi svoj "program na demokracijskim načelima". Cilj joj je demokratsko povezivanje svih ljudi koji su spremni u javnom i političkom djelovanju primjenjivati temeljne i općeljudske vrednote kršćanske civilizacije i morala, radi ostvarivanja novoga duhovnog i materijalnog preporoda Hrvatske (*Glasnik HDZ*, 15. listopada 1993., str. 15.).

Kao narodna stranka svih društvenih staleža, za polazište ima "čovjeka kao osobu i sve vrednote koje su temelj općih demokracijskih načela suvremenog svijeta, a posebno kršćanskog poimanja života i poimanju *obitelji* kao nedodirljive osnovne ljudske zajednice na kojoj počivaju i iz koje proizlaze temeljne ljudske vrednote" (isto, str. 15.). Zatim su istaknuta načela *solidarnosti*, socijalno tržišnog gospodarstva, očuvanja nacionalnog identiteta i suvereniteta itd.

Među političkim strankama demokracijske i narodne orijentacije, najbliža kršćansko-socijalnoj doktrini Crkve i programima demokracijskih stranaka je HKDU. HDZ ima nekoliko načela i vrijednosti što je mogu svrstati u krug europskih narodnih stranaka. Ostale stranke što pretendiraju na demokracijski profil pokazuju neusklađenost s doktrinom i političkom praksom europskog demokracije.

Bez obzira na viši stupanj bliskosti HKDU-a s demokracijskom političkom doktrinom, socijalnom kršćanskom doktrinom Crkve i političkom praksom europskih demokracijskih stranaka, i HDZ-a s naznakama narodne stranke demokracijskog programa, u Republici Hrvatskoj nažalost *ne postoje pretpostavke zbiljske artikulacije stranaka demokracijskog programa*. Uzroke tome valja potražiti u neodgovarajućoj socijalnoj strukturi,

neizvedenoj socijalnoj stratifikaciji, nepostojanju društvenih slojeva, nositelja ovih programa. To znači da programi ovih stranaka ne korespondiraju sa zamišljenim društvenim slojevima, pa se te stranke unatoč demokršćanskim programima moraju i dalje ponašati kao "catch- all-party", ili stranke koje imaju nesegmentirano izborno tijelo. U tom slučaju, sve dok se ne izvedu strukturne vlasničke promjene, a s njima i promjene socijalne i interesne strukture hrvatskog društva, sve hrvatske stranke, bez obzira na europske ili manje europske programe, bitno će biti *populističke*.

MARKO VESELICA

Andelko Milardović

PRINCIPLES OF CHRISTIAN DEMOCRACY

Summary

The circumstances of the emergence and the evolution of Christian democratic parties in Europe are outlined and the principles of Christian social and political creed (on which they are based) are analyzed. The most salient among these principles are the respect for men as individuals and their dignity, then solidarity, subsidiarity, participation, general allotment of goods and the duty of public authorities to look after the common good. A review of major programmatic documents of the international association of Christian democratic parties as well as the ones of the two German Christian democratic parties is offered. In the end, the author looks into the policies of the two Croatian parties that aspire to be Christian democratic - the Croatian Christian Democratic Union and the Croatian Democratic Union - and concludes that in Croatia there are no social and political prerequisites for a true articulation of Christian democratic parties.